

HRVATSKI PLANINAR

Viestnik „Hrvatskoga planinarskoga družtva“ u Zagrebu.

U Gorskom kotaru.

I. Uzlaz na Veliki Risnjak. (1528 met.).

U Gorskom kotaru, toj nam »hrvatskoj Švici« nema gorskih kosa, već su se pojedini vrhovi i briegovi sbili u sklopove od kojih su najznamenitiji Risnjak, Snježnik, Drgomalj i Bitoraj.

Risnjak je krševita i divlja planina, što se proteže od izvora rieke Kupe do Mrzle vodice, i od Crnoga luga do Snježnika. Na sjeveru ju omedjašuje Gervovska ponikva, na jugu Lujzijana, sa zapada dolina Suhe Rječine, dočim je sa istočne strane zarubljena prodolom, što se pruža od izvora Krašičevice do Kupčkoga jezera.

Od Crnoga luga uzdiže se Risnjak sa tri stepenice; prva se osovљuje naglo i strmo, zarasla je šumom crnogorice i najvišu joj točku imenuju »s doljni podi«. Na drugoj stepenici, koju zovu »s gornji podi«, običnija je bukva, a utrešena i tisa. Treća stepenica, koja je najstrmija, prepletena je divljom goleti, na podnožju zarasla smrekom, jelom i bukvom u koju se je umješala i smričina (*Juniperus nana*; *Zwergwacholder*), bieli javor (*Acer Pseudo-platanns*), orehovac (*Rhamnus Carniolica*), dočim kamena rebra pokriva borić ili klekovina (*Pinus montana* var. *Pumilio*; *Zwergkiefer*.)

U ovom zanimivom sklopu iztaknuo je biele svoje stiene Veliki Risnjak, jedan od prvih vrhova domovine, stvarajući o sebe hrpu od sedam vrhova od kojih tri znatnija zove narod Mali Risnjak. Jedan se osovљuje Velikom Risnjaku na jugu (1422 m.), drugi na sjeveru (1428 m.), treći na sjevero-izтокu (1289 m.)

Risnjak sastavljuju dolomiti, koji su na podnožju sivi, prama tjemenici bjelkasti i jedriji, a spadaju po svoj prilici na vapnence gornje trijade. Okamina ima uz put prama Smrekovcu, nu više na Tatinskom vrhu (977 m.) kod Gerova, gdje ih je odkrio pokojni geolog, dr. Pilar. Werfenskih škriljeva ima na Risnjaku oko Mrzle vodice i Crnoga luga, gdje ne manjka i guttensteinski vapnenac.

Na Velikom Risnjaku zaustavlja se svačije oko, kada putuje karlovačko-riečkom željeznicom. Putujući iz Primorja, kad proleti lokvarskim prorovom, za-

gleda Risnjak sa nasipa i okom ni da bi maknuo sa njegovili grebena i bielih latica. Kad si pak krenuo iz Skrada prama Delnicama, zagledaš opet Risnjak, koji se od onđe iztiče upravo velebno, ali gledaš i najkrasniji kraj Gorskoga kotara: dolinu rieke Kupe, Kuželjske stiene, Malo Tihovo u ubavoj zeleni i ogromni kranjski Snježnik, što je daleko tamo u nebeskoj modrini zamako u oblačne visine (1796 m.)

Veliki Risnjak privukao je već mnogoga prirodnjaka i planinara, da sa njegove plješive glave pozdravi dragu si domovinu i sinje hrvatsko more. Vuklo ga na njegove vrleti i ono prekrasno alpinsko cvieće, kojim se je taj siedi starac zakitio, ali je sa njegove tjemenice gledao i veliku prirodnu protimbu: uz more onaj tužni i pusti kras, a u Gorskem kočaru bujnu zelen dalekovidne crnogorice kakovoju u domovini nema jednake.

Dok su se u neprohodnim šumama Risnjaka legli risovi, malo je tko u nje zalazio, tek kad probiše kolnike da izvažaju drva, postao je pristupniji, a u planinarskom svetu poznatiji.

I predsjednik »Hrvatskoga planinarskoga društva«, presvetli gospodin Miroslav grof Kulmer, koji se je lanjske godine uzpeo na Klek, svratio je ljetos svoju pozornost i Velikomu Risnjaku i došao sa presvetlim si gospodinom bratom Milanom i Nikolom pl. Fallerom u Delnice 2. kolovoza, gdje ih je pričekao spremlijenim kolima g. Dragutin Hirc.

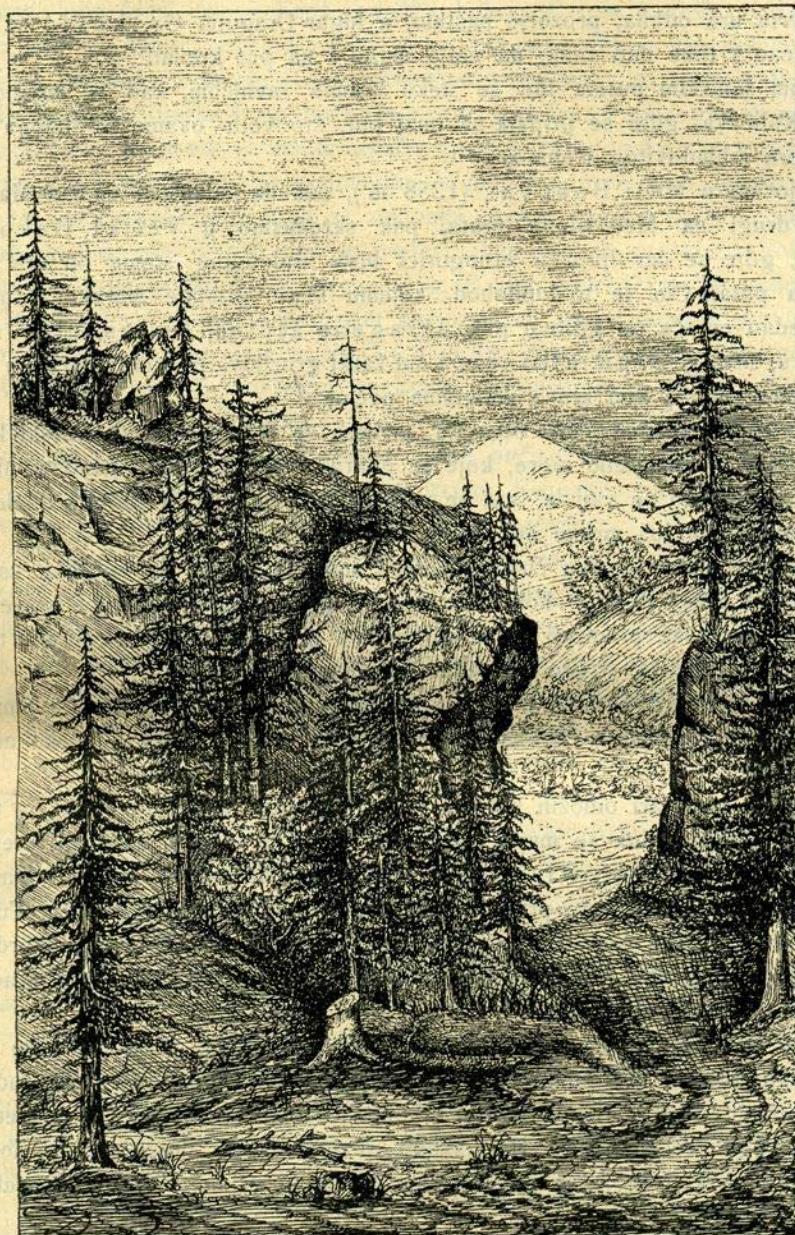
Nakon kratkog odmora, krenuše planinari Lujzinskom cestom prama Lokvama i tek što su došli u Javornik, već su presvetla gospoda klicala: »Krasno, divno!«, jer je ovo osobit kraj nesamo Gorskoga kotara, već ciele domovine. Uz put palo je oko i na Sopački dol, na one brojne ponikve, na daleke laze, što se steru medju crnogoricom, ali je ono pred sobom zagledalo i Veliki Risnjak, koji se je žario u večernjem rumenilu.

Kod Lokava zaustavilo se oko na vrhu Golubnjaku na kojem se u mrko-crnogorici biele dolomiti, što od ovdje sežu do Mrzle vodice, gledala se ponornica Mala voda, spomenula Velika pećina u Bukovcu, znamenita spilja, kojoj je hodnik dug 54 m., ali i Lokvarski fratar, osobita, na 6 m. visoka i osamljena kamena tvorevina, što se uzdiže uz potok.

Srednjim jarkom kolinčali su konji prama Mrzloj vodici, planinskom selu, što se uzdiže 784. m. nad površinu morsku uz Lujziju, koja od ovuda vodi preko Grobničkoga polja u Primorje. Dalje ovoga sela poredao se uz cestu Zelin od kojega se otvara vidik na daleku Bjelolasicu, a tad te cesta vodi prekrasnim krajem crnogorice, svijajući se rebrima briega tako, da ti svaki zavoj prikaže drugi kraj, dočim te od prikrakja šume svojim velikim, žutim cvjetovima pozdravlja planinarskom dobrodošlicom ugledna Telekia speciosa, veoma značajna planinska bilina Gorskoga kotara.

Već se je prvi mračak spustio bio, kad smo zagledali Crni lug (730 m.), pak se spuštali u priselak Bielu vodicu, gdje je šumarija prejasne kneginje Turn-Taxis.

Gospodin V. Moravec, kneževski nadiumar i vrla njegova domaćica pri-

Dolomiti na Golubnjaku kod Lokava.

miše i podvoriše planinare poznatom ljubežljivošću, pak ih poslije večere spre-miše i na počinak, jer je valjalo rano leći i rano ustati.

Četvrta ura odbila, prozorje nastalo, a lugar Dragutin Crnković na vratima pokucao i time dao znak, da valja ustati i na put krenuti.

Novim šumskim putem ide se neko vrieme ravnicom, kad se lagano uz-pinje do Kaličaka, gdje se pripaja na onaj put, što vodi ovamo iz Maloga sela preko Rebra i hladovitog Rohača.

Dodjosmo u Mali Bukovac (1258 m.), odkuda jedan put vodi u Markov brlog, a drugi na Medvedova vrata, pak skrenusmo u Veliki Bukovac (1260 m.j., gdje se osavljuju u crnogorici biele dolomitne stiene od vrha do samoga puta. Cio je to nedohod, kojemu liepo pristaje smrekova šuma i razno ugledno cvieće po gotovo pak *Atragene alpina*, *Ranunculus aconitifolius*, *Mulgedium alpinum* i oni žarki grozdovi planinskogazova (*Sambucus racemosa*) koji krase »Mikuline pećine.«

Kako se mjestimice šuma otvarala, prikaza se planinarima za Gorski kotar značajan pojav — magleno more, koje je pokrilo cielu crnolužku ponikvu. Magla bijaše biela i lagano se valjala, sad se razpala, sad skupila, a smreke i jеле bijaju uz onu bjelinn još mrkije no obično.

Izašav na jednu šumsku čistinu, posjeli smo na klupa, da sučelice zagle-damo Veliki Risnjak po kojem se motahu guste magle, koje ga posve po-kriše. Samo na časak prikazao bi se najviši mu greben, Dvoržakova litica i opet ju magla zastrla. Nismo se nadali povoljnu vremenu,

Iz Biele vodice krenusmo u 4 sata 40 časaka, a u 7 sati bijasmo u Smrekovcu, gdje je planinarska koliba i dve cisterne, jer na široko i daleko nema vode ni za suzu.

Ovdje su planinari odložili suvišne stvari, gucnuli malo šljivovice, a tada posjeli, da pričekaju, dok se magle razkidaju. No kako to nisu dočekali, krenuše bukovom šumom pod Mali Risnjak, a odavle k »Moravčevu putu«, kojim su imali da krenu kao planinari »prvi«, jer je tek 10. lipnja t. g. izgradjen. Tu su zapjevali: »Liepa naša domovina«, a tad opet bukovom šumom krenuli uzbrdice, uživajući onu preugodnu hladovinu i osobitu tišinu planinsku, koja prija svačijoj duši, jer ju svježi i okriepljuje.

Za pô sata evo planinara na Šloseroj livadi, a na podnožju Ma-loga Risnjaka, užasno razklimanog vrha, koji je pustim svojim stjenama zadivio svakoga putnika. Ova je livada mjeseca lipnja »botanička bašća«, a posvećena uspomeni prvoga predsjednika »Hrvatskoga planinarskoga družtva«, dru Josipu vitezu Šloseru, koji se je sa planinarskim družtvom vinuo na Veliki Risnjak 5. kolovoza g. 1879.

Pod Malim Risnjakom smo posjeli, da pričekamo dok ovremeni, a lugar Crnković skočio na susjednu travnatu bočinu i presvetlu gospodu razveselio prvim bjelolistima (Alpen-Edelweiss), tom svakomu planinarcu najmilijom alpinkom, koju pozdravismo i ovaj puta radostno.

Odmoriv se malo, počeli se planinari uzpinjati medju onim razklimanim pe-

činama, koje kralji mnoga liepa i riedka bilina, što je porasla u razpuklinama ili u travi na rahloj crnici. Prvi su nam u oči pali veliki i kao mlieko bieli cvetovi od planinske ivančice (*Chrysanthemum montanum*), te kudravi *Hieracium villosum*, od štitarka *Bupleurum cernuum*, *Laserpitium marginatum* L. *peucedanoides*. U malim hrpmama modrio se zvezdan planinski (*Aster alpinus*), koji tu druguje sa bjelolistom, a milo su titrali sitni cvjetci od *Heliospermum pusillum*, koja se zaklonila medju pećine, da ju nježnu štite od nepogode vremena. Klicali smo od radosti, kad nam je presvetli gospodin grof Milan Kulmer podao žarko-crvenu ružu, *Rosa gentilis*, nu srdce nam se tek razdragalo, kad pod onim sivim pećinama ili pod mrkom klekovicom zagledasmo u najbjujnjem cvetu gorskog ružu (*Rhododendron hirsutum*; *Alpenröschen*) sa grimiznim cvetcima, tu kraljicu alpinske flore, a ne smijemo da zaboravimo na miloduhi karafil *Dianthus Sternbergii* i *Saussurea*, koju je prijatelj Faller odkinuo sa strme jedne pećine. Nijednomu briegu domovine nije priroda satkala ljepši sag, što vrletnomu Risnjaku, pa zato i jest njegova flora privukla već mnogoga botaničara, da je proučava.

Bili smo na Risnjaku pet puta i svaki put zagledali orla, nu za ovoga užlaziti ga ne ugledasmo, već ga je zamjenila druga jedna ptica grabilica, koja naglo preleti s lieve na desnu stranu i opet uzleti, ali zadnji puta, jer ju u velikoj visini sgodno shvati hitac presvetloga gospodina grofa Milana Kulmera. Ptica je neko vrieme u zraku treptila, a tad naglavce pala medju klekovicu.

Po vrsti je to kobac-ptičar (*Accipiter natus*; Sperber), koji nalikuje jastrebu-kokošaru (*Astur-palumbarius*; Habicht) i kralji sada narodni muzej u Zagrebu.

U 8 sati 50 časaka zahvatismo najvišu točku Risnjakovu, Dvoržakovu liticu, te užhitom i pjesmom pozdravismo dragu nam domovinu. Zaokupiše nas tako guste magle, da u prvi mah nismo ništa vidjeli. Malo po malo otvario se vidik sad na jednu, sad na drugu stranu.

Najprije upravismo pogled na naše sinje daleko more, do otoka Krka, Cresa i Lušinja, južno prema gvozdenomu Velebitu, zapadno do vilovite Učke gore, pod kojom se zabiele Volosko, Opatija, Ičići, Ika, Lovran, a na desno u bujnoj zeleni drevni Kastav. Simo bliže zagledasmo sklop obručki u primorju sa Velikim Obručem (1377 m.), Suhim vrhom (1350 m.) i Fratrovcem. Razpoznavao se i poluotok kostrenski i seoce sv. Kuzme više Bakra. Iz taknuo se i školj sv. Marka kod Kraljevice, nu sve to samo na čas, jer nam vidik zastrla opet magla.

Gledasmo i naš Snježnik (1506. m.), kranjski Snježnik, ali diva Triglava ne ugledasmo. Prama izтокu palo nam oko na Burni Bitoraj (1385 m.), kojemu se dolomiti, kao i susjednim Bielim stienama (1259 m.) biele poput sniega. Vidi se Javorje, Debela kosa, Velika Viševica (1448 m.), Tičjak, Medvedjak, nu nad sve se veličajno uzdigla Bielolasica, kojoj najviši vrh hita nebu pod oblake 1533 m. visoko. Gledasmo Malu i Veliku Kapelu, eliptičko Ličko polje kod Fužine, Lujziju kod Mrzle vodice i bezbroj mrkih i krševitih vrhova Gorskoga kotara.

Medju ogromnim smo pećinama odmarali, čekajući na povoljnije vrieme, ali toga ne dočekasmo. Lugar Crnković pošao preko škrapa i pećina da ubere liepu kitu bjelolista, kojim si okitimo uz gorsku ružu i zvezdan šešire, nek se znade, da bijasmo u visini, gdje gromovi gospoduju i gdje suri oro svoje timor-gniezdo vije.

Upisav svoja imena na jednu liticu, oproste se planinari u 9 sati i 50 časaka sa starcem Risnjakom, a u 10 sati 48 časaka bijahu pred kolibom u Smrekovcu, gdje ih je čekao spremlijen objed.

Pod Smrekovcem ima jedna ogromna ponikva, a u njoj snježnica sa vjetrim sniegom, kamo podjosmo dosta velikom strminom, gdje u dubokoj a uzkoj razpuklini leži snieg, kojega sunčani traci nikada ne dosegnu. Presvjetli gosp. prof Miroslav Kulmer poduze vratoloman put te se spusti u snježnicu i dobaci grudu sniega, kojim si razhladismo vruće ruke.

U 12 sati 45 časaka krenuli smo na put, a kad dodjosmo do klupe, posjedosmo, da se nagledamo Risnjaka, koji bijaše sada čist i jasan u nebeskom modrili. Od Kaličaka podjosmo preko Rohača i Rebra u Malo selo, kamo smo stigli u 3 sata, tu odmorili, okriepili se, a zatim krenuli na izvor rieke Kupe, da i nju hrvatskom pjesmom pozdravimo.

D. H.

Ivanščica.

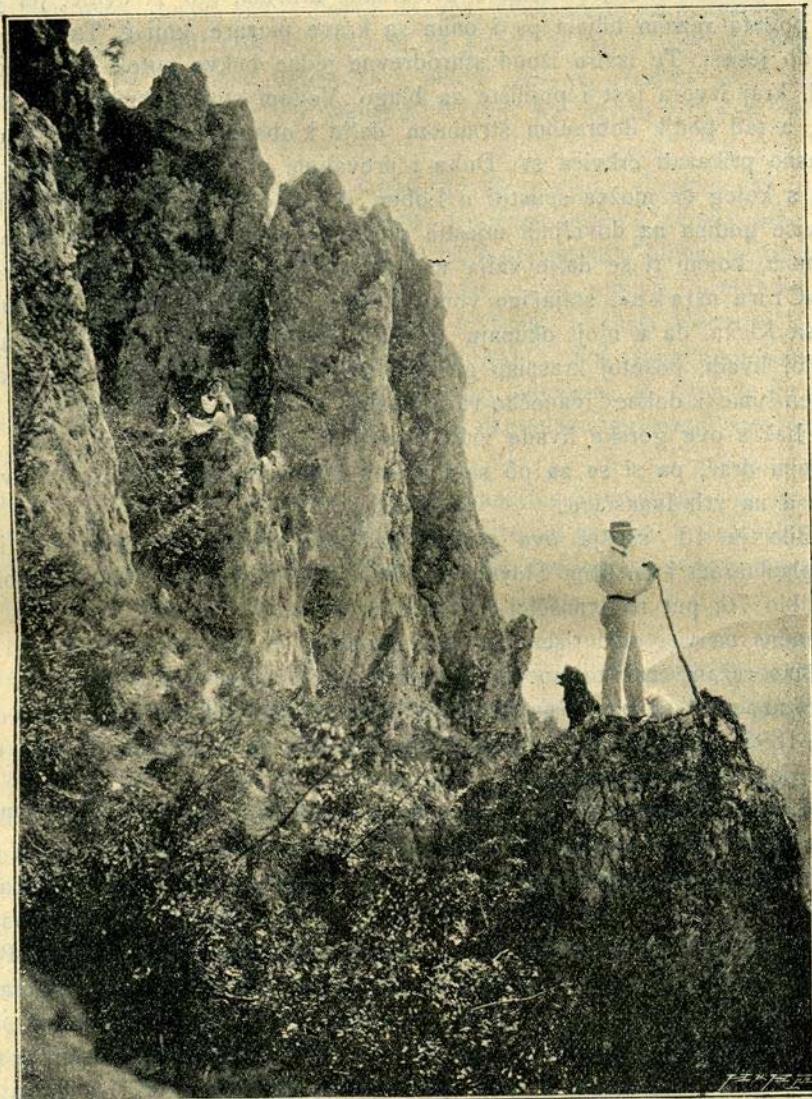
Napisao Božidar Kukuljević Sakcinski.

Kad si sa tjemenice bajne gore Veternice motrio divne krajeve vilinskog našeg hrvatskog Zagorja i počeo se spuštati prema romantičnom očurskom klancu, sine ti pred okom krasan vienac 52 kilom. dugog gorja. To je kitnjasta Ivanščica, što no se pružila od Očure sve do ubavog Novog Marofa.

Minuv tajinstvenu Očuru, starodavni nekadanji samostan pavlinski, a sadanju zemaljsku kaznionu u Lepoglavi ter ljubku Kanižu, osvaneš u krasnom trgovištu Ivancu, usred kojeg se ponosito bani veliki sredovječni božjački grad, kojemu je vlastnik pisac ovih redaka.

Iznad Ivanca uzdiže se u visini od 1061 metra najviši brieg gore Ivanščice, Velika Ivanščica, koja nadvisuje sve vrhove u sjevernoj Hrvatskoj. Dva i pô sata treba da se na nj iz Ivanca uzpneš. Proći ti je najprije, kad si prekoramio torbu sa zairom i uzeo u ruke štap-penjač, kraj ivanečkog grada i kraj liepe obnovljene župne crkve, župnog dvora te pučke škole i već te pozdravlja šumor brzog gorskog potoka Bistrice, koji te najugodnije prati cielim skoro putem. Desno i lievo biele se kućice ivanečkih seljaka ter veliki niz mlinova, a tad se pojavi desno na milovidnom brežuljku dvorac Pahinsko, prije Fallerov, a sada Taussigov, lievo pako na 471 metar visokom krasnom visu crkvica sv. Duha, sazdana slavnim zagrebačkim biskupom Martinom Borkovićem. Pred tobom divno širi se svakolika nebotična Ivanščica, a kad si minuo umjetni Pustov

mlin i vodnu pilanu Taussigovu, skrenuti ti je sa občinskog puta desno u hladovite zelen-gore. S lieva se visoko uzpinju šumovita brda Konjić, Mali konj i Veliki konj, uz ugodne puteljke milo žubori hitra Bistrica, što no

Velike pećine na Ravnoj gori kod Trakošćana.

(Po fotografiji Dragutina grofa Draškovića).

se valja čas travom i cvjetkom, čas kršnim kamenjem i korenjem, a kad si dobro poodmakao u goru, pozdravi te s lieva vrletna Sokolova i Jelenova pećina, dočim se je pred tobom uzvio brieg Mrzljak. Orijaške bukve, stoljetni hrastovi, javorovi i borovi odasvud se dižu i stvaraju ti voljko zahladje u pre-

krasnom tom gorskom kraju, dok ti sladjani poj slavulja i kosa razdragava i srce i dušu, a miomiris gorskog raznolikog cvieća grudi širi. Kad si se već dobro uzpeo, zamjetit ćeš dugoljaste, a uzke drvene kolibe; to je t. zv. Švajcarija ili Mlečnica, zakloniše švicarskim kravam, što ih ovdje, jer je Ivanšica bogata raznim biljem, pa i onim za krave muzare, goji g. Taussig od proljeća do jeseni. Tu izvire izpod starodrevne jedne bukve potok Bistričica, a odmah kraj izvora jest i pojilište za blago. Vodom studenicom okriepi se ovdje časak, a tad podji dobranom strminom dalje i obazri se koji put, jer će ti se prekrasno prikazati crkvica sv. Duha i prevaljeni već put. Tad ćeš doći do razkrižja, s kojeg se može spustiti u Lobor, dočim će ti crveni kažiputi, što ih je prije više godina na dovoljnih mjestih postavilo hrv. planinarsko društvo, pokazati stazu, kojom ti se dalje valja uzpinjati. Skoro zatim naći ćeš na maloj čistini »Crnu mlaku«, stajačicu vodu, o kojoj priča puk, da amo dolijetaju vještice sa Kleka, da u njoj okupaju griešno svoje telo. U tili čas osvanut ćeš na maloj livadi, posutoj krasnim goskimi cvietovi, s koje se već širi divan vidik na zelen-sume i doline ivanečko-varaždinske, a osobito na Ivanec, koji se najljepše baš s ove gorske livade vidi. Sad ti se valja verati kroz gustu šumu i vrlo bujni drač, pa si se za pô sata sretan i blažen našao baš izpod drvene piramide a na vrh Ivanšice.

Bilo je 10. srpnja ove godine kad sam bio na visu Ivanšice i to sa vrlim planinarom i čestitim Slovencem, ivanečkim mјernikom, Ant. Pajekom, koji je tad bio 76. put na Ivanšici i sa svojim lugarom Ivanom Severom. Došav prije podne na vis, odmorimo se i okriepimo se malo, zapalimo tad vatru, priredimo ražanj, natakosmo na nj gojnu patku, ostavismo lugara da okreće ražanj i uzpesmo se na to na piramidu, što ju je podiglo hrv. planinarsko društvo godine 1893. i koja je do najgornje skaline, koju je zlobna nečija ruka odstranila, u posve dobrom stanju.

»Liepa si premila moja domovino Hrvatska!« prvi mi je bio klik, kad okružih okom dolom i gorom. Veleban je vidik koji se sa piramide otvara na sve strane hrvatskoga i slovenskoga sveta. Divno se tu prikazuju zanosnom planinaru i rodoljubu nebotične naše gore: Maceljska, Radobojska, Ravna gora, Kostelska, Klanjačka gora, Plješivica sa vrletnim Okićem, Zagrebačka, Moslavačka, Petrova Zrinska, Kalnička i Varaždinsko-toplička gora; krasno se nižu Donatova gora, Voč, Pokozje i Mariborske gore; za vedra jesenjeg ili zimnjeg dan izvrstno, se vid Klek i Triglav ter Schlossberg iznad Gradca sa Schöckelom. Krasan je pogled na čitavo valovito Zagorje s njegovimi ubavimi dvorovi i crkvicami, na pitomi Ivanec, drevni Trakošćan, Bednju, Lepoglavu, Kamenicu, Sv. tri Kralja na Ravnoj gori, Klenovnik, Voču, Sv. Barbaru, Maruševac, Vinicu, Varaždin sa cielim varždinskim poljem, romantičnu Belu, Ludbreg, Križevce, Koprivnicu i čak Belovar; oko ti se nadalje zadovoljno pase nad Optujem i optujskim prostranim poljem, Velikom Nedjeljom, Ormužem, Ljutomjerom, Središćem i Čakovcem sa plodnim našim Medjumurjem, a vidi se i Kaniža sa ugarskim ravninama i brdi te se može dobro razabrat i Blatno jezero. Sve je to izprepleteno gajevi, humci,

dolinami i prodolicami ter Božjimi crkvama, a krasno viđuganje Save i Drave, Krapinice, Bednje i Plitvice čini čarobnu sliku još čarobnjom i zamamljivijom.

Nagledav se svekolike ove divote Božje, pobožno sklopismo ruke na molitvu, kad nam usred našeg uzhita dopre do uha zvuk zvona sa ivanečke crkve navještajući podne. Pričini nam se, kao da je i sva ta bajna priroda shvatila svečani taj čas i da je i ona tajinstvenim nekim dahom obratila se k Stvoritelju, da mu zahvali, što ju je toli krasnom stvorio na ugodu i nasladu svemu hrvatskomu svetu...

Sišav tada s piramide, sjedosmo izpod nje da obavimo skromni naš ručak, za kojeg nam je osobito u slast išla izvrstuo izpečena patka i zdrava naša ivanečka kapljica. Poslije ručka savismo dva stručka iz ubranih bilina, a ubrasmo sliedeće: dragoljubicu (*Cyclamen*), alpinsku ružu (*Rosa alpina*), prekrasni lier *Lilium Carniolicum*, sagafilje (*Centauree Cyanus*), *Lychnis Viscaria*, *Hypéricum perforatum* i zvončiku *Campanula pusilla*. Iza toga podjosmo ponovno na vis piramide. Čarna slika sve se je više mjenjala, al svejednako bila je divna i zanimljiva, ne mogosmo da se dosta nagledamo presretni što nam je vrieme dobro poslužilo.

Oko 4. ure oprostismo sa milim visom Ivanšćice i sputistimo se izmedju Golovršice i Velikog konja dobrimi, ali dosta strmimi zavojcima u Tamni dol, iz kojeg dodjosmo u selo Prigorec iznad Ivana, gdje nas opet pozdravi brzoteka i bučna Bistrica te nas prijatno uvede u ivanečki grad.

Još su dva puta, kojima se možeš vraćati sa Ivanšćice u Ivanec: jedan ide vrhom preko Velikog i Malog konja u Prigorec, a drugi uz Golovršicu na Tiesni kamen i Veliki zdenac kod Prigorca. Savjetovali bismo svakomu planinaru, koji bi polazio na Ivanšćicu iz Ivana, da se upzne na nju i da silazi s nje preko t. zv. Švajcarije, jer je taj put najbliži i najugodniji, a jedina veća strmina iznad Švajcarije, koja traje 15 časaka, neće ga osobito utruditi. U Ivancu će se za koji dan ustrojiti podružnica planinarskog društva, jer se o njoj već živo radi, pa će joj biti prva zadaća, da 3—4 zavoja načini kod ove strmine i da neka razkrižja još jasnije obilježi.

Spomenuti mi je jošte, da je Ivanšćica bogata svakovrstnim rudama, osobito ugljenom, željezom, tutijevcem, sjajnikom olovnim i tutijevim blistavcem, pa kad će se jednom trajno useliti industrija u ivanečki Bogom blagoslovijeni kraj, imat će tamošnje pučanstvo od eksploatiranja ruda i velikih tamošnjih šuma veliku korist. Glasovit je u Ivanšćici lov na srne, srnjake i zeceve.

Konačno pripominjem, da su vrlo zanimljivi uzlazi na Ivanšćicu, osim iz Ivana: iz Lobora, Belca i Zajezde u hrv. Zagorju. Sa svih je strana Ivanšćica divna, odasvud ona kliče: »Uzpnite se na me, divite mi se i proučavajte me, jer je sramota biti tudjincem ma u kojem kraju slavne naše domovine Hrvatske!«

Delnice.

(Svršetak).

Hoćeš li, da se provežeš ili prošećeš preko Vodenjaka, Djedina ili Zaliesine, gdje ćeš u gostonici Jaukovoj dobiti izvrstnu čašicu vina, zanimat će te pogled na kotlinu brodsku i na slovenske planine.

Liep, prem nešto strm put, vodi do Broda šumom crnogorice. Tu će te zanimati ona čarobna oklica, čista seoca i plodne njive. Krasote ove okolice kao i celogorska kotora opisao nam je lanjske godine naš poznati putopisac, g. Dragutin Hirc i njegovo je djelo najbolji vodič za svakoga, koji bi krenuo bilo u koji kraj »Hrvatske Švice«.

Nikada ne će zaboraviti one krasote, što sam uživao, kada sam dne 10. svibnja 1893., zakasnio u Delnicama brzi vlak, pošao pješke preko Javornika do lokvarske postaje, da odavle krenem na Rieku, mješovitim vlakom. Stotine ptica pozdravljalo je ranu zoricu, a čisti onaj balzamički zrak osvježio me, zamladio me, pa mi se, putujući crnogoricom, pričinjalo, da sam težko breme ljudskoga života skinuo.

Istim sam putem, bivši učiteljem na Lokvama, kroz devet godina prošao tiče se puta u rodno si mjesto Delnice, ali mi je uviek jednako mío, nov i zabavan. Proći po liepoj Lujzinoj cesti, a kroz crnogoricu, komu da se ne mili?

Tko želi, da se nagleda liepe šume i naužije šumskoga hлада, neka ne propusti da nebi posjetio romantičko mjesto Crnilug, odkuda može preko Razloga na zeleni izvor rieke Kupe.

Komu se hoće kraće šetnje, može put Lučica crnogoricom »Kendar«, kakove na daleko i široko više nema, gdje ima množina jagoda, pače može i prama Šovećem lazu, Podštotoru, Lučičkom vrhu i t. d. Svakim putem dolaziš do stanova, u kojima su u zimi pastiri, a o košnji, koja počima oko Margaretinja, ciele obitelji. S toga mjeseca srpnja i kolovoza za celogora dana vlada u Delnicama svečana tišina, jer je sav narod po stanovima. Jedva, da po koji dan dovezu sieno kući, da ga spremi na tavane ili sjenike i da od Božića do korizme prehrane blago, koje je inače kod stana.

Stanova imadu Delničani na Toru, u Lučicama, na Presiki, na Vrhu, u Poljanama, na Djeninu, Zaliesini i Šoveć-lazu. Imali su jih prije i na Drgomlju, ali od kako se narod počeo dieliti, ne stalo ovaca, od kojih je prije imala svaka kuća najmanje 20, pa i do 100 glava.

Iz kratkoga ovoga opisa razabire se, kako su Delnice zanimive i sgodne za ljetovalište. Jur sama tišina i mir za ljetne sezone, pa i čistoća mjesta, preporuča svakomu, da se tu užije mira i svježega zraka, kakova će naći samo u gorama. Za koturaša nema takodjer na daleko i široko sgodnjijega mesta, jer je tud cesta upravo kao stvorana za taj šport.

Prirodopisac naći će tu zabave, kakove će se drugdje težko domoći. Cela okolica u svakom je pogledu vrlo zanimiva. Tako se govori, da je ponor nad Jaklovim dolom u savezu sa pećinom (spiljom) na Dolima. U tu pećinu da je

unišao bivši kot. šumar g. K ö n i g i dopro do pod crkvu delničku, te se otud vratio, pošto da je ondje podzemno jezero, pak se i bojao, da će mu uzmanjati svjetla. Znamenita je dumacha, u kojoj se preko 34 m. visoke pećine ruši Delnički potok; u Medvedovoj jami ima vječna sniega, a ima ga i u ponikvama medju Delnicama i Crnim lugom. Ponora ima više, a zanimiv bit će onaj na Poljanama, o kom se koješta priča.

S toga razloga posjećuje Delnice u novije doba mnogo stranaca. Bilo ih je iz Budimpešte, Biograda, Banata i t. d., ali najviše naših Riečana, koji su se ovdje već posve udomaćili.

Stanova ima tu dovoljno, pa kad bi bilo mnogo stranaca, mogla bi se skoro svaka seljačka kuća priredit za udoban stan, to laglje, što za košnje narod žive kod svojih stanova.

Upravo zato, jer su Delnice sa zdravstvenoga pogleda veoma povoljne, težko se narod od ovuda seli, pa i većina onih, koji se kamo odseliše, vraćaju se opet svojim kućama, jer ne mogu, da se priuče drugomu podneblju.

U ostalom prošle je godine vrli dr. S t i p a n i č i ĉ rekao svoju, što se tiče zdravstvenih odnošaja u obće u Gorskom kotaru, pa i tu dao prednost Delnicama.

Tko bi želio ljetovati u Delnicama, može se u tom obziru obratiti na svakoga znanca, koji će mu rado dati svaku ubaviest, a napose na ljekarnika, g. J e l i n e k a.

Tko si želi u ljeti zasladiti život, ili oporaviti narušeno zdravlje, neka podje u Gorski kotar, a napose u Delnice. Čemu da nosimo novac u tudjinu, u nepovrat, kad ga kod kuće možemo unosno uložiti.

Stalne je nade, da će i planinarska podružnica, koja je ustrojena brigom g. dr. S t i p a n i č i ĉ a, živo nastojati, da Delnice postanu svakomu Hrvatu ugodnim planinskim gnjezdrom životne zaslade i naslade.

Stari Delničani zanimahu se stočarstvom, naročito ovčarstvom, kojih su pojedine kuće imale preko dve stotine. Zatim su krčili šume, sijali ječam, pir, jaricu-pšenicu, zob, a naročito proso i tu u tolikoj mjeri, da je delnički župnik dobivao na ime lukna 100 vagana prosa. Krumpir donielu su bivši vojnici u sedamgodišnjem ratu i to kako se pripovieda u čakama, te se onda hitro razširio.

Trgovina bila je Delničanima turmarenje. Siromašniji imali su po dva ili tri konja, a bogatiji po 14—16. S tim konjima išli bi na Rieku, gdje su kupovali sol, te je nosili dalje, pa čak i u Moslavini i obližnje krajeve Slavonije. Tu bi sol zamjenjivali za pšenicu, koju bi opet nosili na konjima na Rieku i prodavali.

Isto tako pravili bi u šumama daske, koje su nosili na konjima u Bakar te je prodavali ili zamjenjivali za vino, — već prema potrebi. Istom, kada je godine 1825. sagradjena Lujzina cesta, počeli su se zanimati kirijom i to sa konjima, a najviše volovima, pače i kravama. Od tada je nastao cieli preokret u svem kulturnom životu koli kod Delničana, toli kod svih stanovnika Gorskog kotara, kojima su obćila bila povoljna. Turmarenjem pače bavili se Crnoluzci sve do novijega doba, dok nije sagradjena cesta Crnilug-Mrzlavodica.

Izleti hrvatskih planinara.

— **Preko Velike Kapele.** Iz Ogulina (328 m.) vodi Rudolfova cesta preko Velike Kapele, odnosno Molinarijevog vrha (1082 m.) u Novi vinodolski, što se uzdiže 33 m. nad površinu morsku. Ovom cestom odlučiše, da podju sveučilišni profesor dr. Antun Heinz i Dragutio Hirc, da proučavaju floru, naročito da se osvjedoče, kako se visoko uzpinju biline iz hrvatskoga primorja u Veliku Kapelu.

Dragutin Hirc krenuo je 27. srpnja t. g. iz Zagreba u Ogulin, a odanle kolima u planinsko selo Jasenak, što se je u dubokoj kotlini nasadilo usred Jasenjačkog polja u kojem uvire potok Jasenačka. Do Musulinskog potoka zadržiće putnika tubasti Klek, koji se svaki čas prikazuje u drugoj slici, a kad zamakne u šumu crnogorice, čudi se onim orijaškim stablima od kojih se svojim oblicima naročito iztiču ona, koja su »prekšena«. Za dva i pô sata vožnje dospiješ u Jasenak, nu već prije otvara ti se vidik na velebnu Bjelolasicu i Veliku Javornicu na koju je g. Hirc odlučio da se uzgne, nu na posebnu preporuku pošao je drugoga dana na Biele stiene, osobiti nedohod dolomita, kakovih možda u domovini nema nigdje više. To je kraj, u koji čovjek riedko zalazi, kraj bezbrojnih ponikava, bezdana, snježnica u kojem se medjedi šire polag volje.

Poslije pete ure u jutro kreće g. Hirc na put i dodje za kratko u šumu crnogorice u kojoj ima jela, koje su porasle i na 40 m. visoko, a ima i tako orijaških favorova. Uzlazilo se medju gričem i škrapama Begovom stazom, pa onda užbrdo i nizbrdo Rusovim jarkom, a tako gustom šumom, da se je dan prometnuo u sumračje, i grobni je muk zavladao, kao da je u ovoj veličajnoj prirodi sve zamrlo. U 9 sati došlo se do »počela«. Bielih stiena, kod kojih bi svatko sustao, kad ih zagleda, da nema pouzdana vodiča. Ove stiene i njihove ponikve valjalo je obilaziti punih 10 ura, a tako gustom šumom, da ju sunčani traci ne probijaju. Oko 11. ure počela škropiti kiša, koja je izmamila mnogog mekušca, ali i crne daždenjake (*Salamandra atra*), osobitu vrst dvoživca, koja ovdje nije riedka. Ubrana bude mnoga i riedka bilina, nadjen bjelolist i dvie po hrvatsku floru jamačno »nove« biline iz roda *Saussurea* i *Rhodiola*. Znamenite su papradi, kojih ima ovdje toliko, kao malo gdje u domovini, pa su nekoje riedke vrste brojno zastupane.

U 6 sati u večer povratio se g. Hirc u Jasenak pune torbe i zadovoljna srdca. Drugoga dana razgledao je pećinu (šiplu) u Ravnom lugu, vrelo i ponore Jasenačke, pnčinu kod Vrelaca, jedan prohod, što protiče voda, vrelo u kojem voda zvoni poput staklenih zvona; razgledao je guštic od zimzelena (božikovine; *Ilex aquifolium*) na Grčkoj kosi, gdje ima na 10 m. visokih stabala i mnugu drugu znamenitost. Medju raznim sabranim prirodnima od osobite su vrijednosti bezočni kornjaši (augenlose Käfer) iz jedne šiple kod Jasenka i brzac *Carabus Croaticus*, koji rek bi da u okolini nije riedak.

Po podne obašao je brieg Opaljenicu na kojoj je šuma crnogorice

prije nekoliko godina gorjela punih 14 dana, a kad se je vraćao, dojure kola sa g. prof. Heinzenom i njegovim sinkom Fedorom, kojemu uručismo krasan eksemplar biline *Telekia speciosa*, krenuv zatim zajednički u Jasenak i izpripoviedav na brzu ruku, što smo sve zanimiva našli na Bielim stjenama i koliko i u faunističkom pogledu privriedili.

Drugoga dana uranismo, da krenemo iz Jasenka onom divnom okolicom put Novoga i da pozdravimo more, ali da i zaplovimo njegovom površinom.

Krasno osvanulo jutro, kada krenusmo na put, upirući oko u Veliku Javornicu, a na lievo gledajući razklimanu Visibabu. Bukova šuma u kojoj ima veoma mnogo javorova, seže do sama ceste, koja tu i tamo presjeca žestoku liticu. Spuštajući se prama cestarnici Stalku, zagledasmo Ričičko bilo i daleki Velebit, a oko 9. ure dodjosmo opet do seoca Mošunja, gdje smo odmorili i konje nahraniли. Od Mošunja do Novoga imali smo da prevalimo još 20 km, a do Moliinaryjevog vrha 2 i pô km.

Prije, što smo dosli do tog vrha, ukazalo nam se more, a priroda je odaivala, da se približujemo hrvatskom primorju, jer nas pozdravi *Centaurea rupestris* i ugledna *Campanula pyramidalis*. Kad smo minuli «Banska vrata», gubila se šuma sve više i napokon dodjosmo u daleke i puste krajeve primorske, zagledasmo otok Krk, daleko more i Novi.

Zavojima, a na vrućem suncu, vozili se dalje, prošli kraj Lupoglavu u dubokoj zelenoj oazi zagledali Ledenice sa podorima grada, a napokon nam palo oko i na bajni dio Vinodola do Bribira. U 10 sati ostavili smo Mošunje, a u 1 sat uvidjosmo u zavičaj pjesnika Čengić-age, te se svratismo u gostionicu. U 3 i pô prispije parobrod »Nehaj« iz Senja, koji nas u kiši poveze na Rieku, gdje smo prenoćili, a drugoga dana krenuli u Gorski kotar, da tamo nastavimo svoja putovanja.

Put od Ogulina do Novoga Rudolfovom cestom u svakom je pogledu zanimiv, ako i dalek, a zanimiv po gotovo za botaničara, kad iz pontske i balatijske flore prelazi u floru mediteransku.

Kola iz Ogulina do Jasenka stope 4 for., a kola iz Ogulina u Novi 12 for.

Tko želi imati udobna kočijaša, tomu preporučamo Lovru Pliverića, kbr. 327 iz Ogulina.

— **Nekoji znameniti uzlazi.** Domobranci satnik, g. Ljudevit Rossi uzpeo se je u novije vrieme na sljedeće vrhove i briegove: Na Bjelolasicu (1533 m.) u velikoj Kapeli; na Plješevicu velebitsku (1653 m.), Mali Rajinac (1699 m.), Ljubičko brdo (1337 m.), Alaginac (1278 m.), na Sladovaču (1286 m.), Svetu brdo (1753 m.), Srnopas*) (1404 m.) i Poštak na Velebitu (1415 m.); na Trovrh (1234 m.), Kremen (1591 m.), Rudilisac (1611 m.) i Ozeblin (1657 m.) u Kravici. Opisi ovih zanimivih uzlaza stampat će se u »Spomenici«, koju će izdati H. P. D. prigodom proslave svoje 25-godišnjice.

*) Neki pišu Crnopac, Črnopac i Črnopač, nu po Ivanu Devčiću, rođenom Ličaninu, ima da se piše „Srnopas“. Ur.

— **Na Velikom Risnjaku prije 20 godina.** Na molbu g. J. Finka, družvenoga povjerenika u Delnicama, zaključi upravni odbor »Hrvatskoga planinarskoga društva« g. 1879., da se poduzme družveni izlet na Risnjak. 2. kolovoza spomenute godine sastali se na južnom kolodvoru gg. članovi: dr. V. Dvoržak, dr. Josip Šloser-Klekovski, Levin Šloser, J. Torbar, Lj. pl. Vukotinović i E. Vormastini, te krenuše karlovačkim vlakom u Delnice, odkuda podju drugi dan preko Lokava i Mrzle vodice u Crnilug sa povjerenikom gosp. Finkom. Ovdje im se pridruži mjestni župnik, Josip Strižić i šumarski pomoćnik, Šeringar. Iz Crnoga luga krenuše u Smrekovac, gdje su pred planinskom kućom naložili lomaču i oko nje posjeli, da večeraju. U 9 sati bane medju planinare D. Hirc, tada družveni povjerenik u Bakru, da se i on uzgne na Risnjak i da stupi »prvi« puta u pojaz klekovine (Krummholzregion).

Večer bijaše divna u visokoj ovoj planini; poslije 10. ure izašao mjesec i bliđim svojim svjetлом posrebrenio mrke smrekove šume i biele stiene Maloga Risnjaka na kojeg nam oko padalo sa ležaja. Nekoji su planinari prenoćili u planinskoj kolibi, dočim su Lj. Vukotinović i D. Hirc probdili noć uz vatru, koju su momci podjarivali.

Rano u jutro podje družtvu prama Risnjaku na kojem nas pretekoše Čabraci, njih do 20, i dok smo uzašli, već se pjevalo i zabavljalo. Malo po malo zahvatimo i mi glavicu, a prvi se je na nju vinuo upokojeni, dobroćudni starina, dr. Šloser zakićen bjelolistom, kojega radi se i potudio na Veliki Risnjak. Čabraci ga pozdraviše uzdignutom trobojnicom i gromkim: Živio i Slava! Ovaj je dan znamenit po naše planinarstvo, jer je na Risnjaku prvi puta osvanulo toli mnogobrojno družtvu. Pjevalo se, zabavljalo i nazdravljalo sa ove vrletne visine dragoj nam domovini. Bijaše nas toliko, da smo se jedva smjestili, a kad je minuo prvi uzhit, spremio se svaki na svoj kraj. Jedni se pribrali oko barila, što su Čabranji sobom ponieli bili, kao pčelesko oko meda, drugi opet sjeo na pećinu i navijao dvozor ili dalekozor. Jednomu bijaše u ruci ura ili arenoid, drugomu opet toplomjer; ovaj se pružao po cvjetnom sagu da počine, onaj se spustio medju pećine da sabire bjelolist, gorsku ružu, planinski zvezdan i druge alpinke, nu poslije se složismo svi u jednome: posjeli smo na okupu, da okrije pimo telo, da dalekim vidikom zagrevamo srdce i podjarujemo dušu hrvatskom pjesmom. Prije polazka zabilježi Levin Šloser imena svih prisutnih, metne popis u staklenku, čvrsto ju začepi i spusti medju pećine. Čabraci zatakoše trobojnicu na najvišu pećinu i oprostiv se sa planinarima, krenu put Čabra, a mi u Crni lug, gdje nas je čekao sočan objed, a poslije toga krenuše članovi plan. društva u Zagreb, zakićeni bjelolistom i drugim alpiškim cviećem, koje im je razdragalo oko. Ovo bijaše g. 1879. jedini družveni izlet o kojemu se onda u Zagrebu puno govorilo, a naročito o bjelolistu, jer se mnogi i mnogi nisu nadali, da to »kudravo čedo« božice Flore raste na Risnjaku.

Družtvene viesti.

— **Naš prilog.** U današnjem broju donašamo za naše predplatnike i članove H. P. D. kao prilog pjesmu «Zagorac Zagorju», koju je kao himnu istomu družtvu posvetio g. Nikola pl. Faller.

— **Novi put pod Risnjak.** Medju vrhovima Gorskoga kotara pripada prvenstvo Velikom Risnjaku kod Crnoga luga na koji su se do sada već mnogi uzpeli, a medju ovima i znameniti prirodnjaci. Od Smrekovca, gdje je planinarska koliba, vodio je put pod Mali Risnjak šumom bukovom preko strmina i vrleti, koje je težko svladavao i žilavi planinar, jer mu bijaše, što no rieč, poći »preko tora i obora«. Lanske godine obećao je kneževski nadšumar u Bieloj vodici, g. Moravec, da će te zaprjeke do godine ne stati i svoju je rodoljubivu rieč održao, sagradiv novi put od Smrekovca pod Mali Risnjak, odnosno do Šloserove livade.

Put taj vodi iz Smrekovca ravno u šumu bukovu, usječen je u pećine i lagano se uzpinje pravcem preugodnom hladovinom, kad se uzdiže sa nekoliko sad duljih, sad kraćih zavoja pod Mali Risnjak, a do pojasa klekovine (Krummholtzregion). Bat je tu razbio mnogi kamen, razdrobio mnogu pećinu, a oštra sjejkira okljaštrila stabla, posjekla grmove, odstranila korenje i svako suvišno stablo.

Skromna tablica sa napisom: »Put pod Risnjak 8. srpnja 1899.« označuje onaj dan, kada je put dogotovljen i otvoren i time privredna kraju veoma znamenita stečevina za planinarstvo domovine u obće, a Gorskoga kotara napose. Svi planinari, koji su dosada uzlazili na V. Risnjak u velike će biti zahvalni g. Moravcu, što je jedan od najznamenitijih vrhova domovine učinio pristupnijim i s nama mu kliknuti srdačni: Živio!

Gospodin Moravec reče nam, da u ovom radu ne bude sustao, već da će do godine sagraditi i put, što će sa Šloserove livade zavojima planinara dovesti i na sám Veliki Risnjak, odnosno pod Dvoržakovu liticu, najvišu mu točku.

Dao Bog, da i to taj vrli planinar privede kraju a »Moravčevu putu« bit će trajna spomen u povjesti hrvatskoga planinarstva!

— **Planinarska podružnica u Delnicama** naskoro će odpočeti svojim radom, a kako čujemo, prva će joj biti briga, da na Velikom Drgomlju podigne piramidu.

— **Novi put na izvor rieke Kupe.** Kupeško jezero, što leži pod selom Razloge, jedna je od najzanimivijih točaka nesamo Gorskoga kotara, već domovine i mnogoga je već putnika privukla, da u njezinu zatišju odmori i onom se biser-vodom okriepi. Kod silaza bilo mu je svladati mnoge potežkoće i morao paziti, da na strmcima ne nastrada. Kad je pak još većom strminom uzlazio, nesamo da ga je oblio debeo znoj, već mu klecali i koljena i trud ga svladao. Ponukom presv. g. Miroslava grofa Kulmera, toj će se potežkoći stati na put, jer je g. M. Pavelić, bilježnik u Brodu na Kupi obećao, da će još ove godine urediti put na izvor-jezero rieke Kupe i time si za planinarstvo Gorskoga kotara steciti osobitih zasluga.

Put pod Risnjak i put na Kupeško jezero, ove su godine najljepše stećevine za hrvatsko planinarsstvo.

— **Nova podružnica u Čabru.** Kotar čabarski obiluje mnogim prirodnim krasotama, a naročito prekrasnim vidicima, s toga je i posvē opravdano, što tamošnji rodoljubi odlučiše, da ustroje planinarsku podružnicu, kojoj će i gospoštija plemića Għyczy-a sigurno rado ići na ruku. Samo napred, a na uhar planinarsstva hrvatskoga!

— **Put do Hajdove hiže,** ove znamenite pećine (spilje) kod Grbajela, u Gorskom kotaru, gradit će g. Pavelić na onim užasnim strminama do godine i tako planinarama otvoriti dveri k osobitoj pećini u kojoj su i dva podzemna jezera.

Gospodinu Paveliću želimo jedro zdravlje, a kako ga poznamo kao uztrajna, privezti će on i ovu zadaću kraju. Bilo sretno!

— **Planinarska podružnica u Križevcima.** Kako čujemo, ustraja se planinarska podružnica i u drevnim Križevcima, pa se pouzdano nadamo, da će se naskoro ustrojiti i po onim krajevima domovine, kuda se stere Bišće, Moslavačka, Petrova, Zrinjska i Fruška gora.

— **Gostovi u Gorskem kotaru.** Ove godine ima liep broj gostova na Fužini, u Lokvama, Delnicama, u Brodu na Kupi, da u onoj bajnoj prirodi Gorskoga kotara odmaraju, a odmarajući i uživaju. Medju gostovima ima i krasotica, koje obilaze dalekim šumama crnogorice, gorskim lukama i lazima, ima i djece, koja veselo provode svoje dane u svježoj prirodi, koja se uzpinju i na bližnje briegove, da odavle pasu oči na krasnim krajevima mile si domovine.

Pozor planinari! Tko bi uzlazio na Veliki Risnjak od Crnoga luga, tomu preporučamo, da se svrati u ovome mjestu u gostonicu g. Mate Tijana, gdje može i prenoći, a da ne ide u Malo selo, u tamošnju gostonicu Mije Štimca, koju radi bezobzirne skupoće nikomu ne preporučamo.

— **Molba i ponuda.** Nabavio sam si dra Fünfstücka »Taschenatlas der Gebirgspflanzen«, koji ne odgovara ovdješnjim prilikama, s toga sam ga voljan prodati uz umjerenu cienu ili zamijeniti uz otstetu za Kneipov »Pflanzenatlas« ili Schimpfsky : »Heilpflanzen«, a primio bih u zamjenu i drugu botaniku sa koloriranim slikama.

U Zagrebu (Z. p. Klošter), 16. kolovoza 1899.

Jakov Golubić, učitelj.

Molba. Sve prijatelje hrvatskoga planinarsstva liepo molimo, da nam pridruži nove članove i utemeljitelje. Osrednje društvo u Zagrebu, kao i njegove podružnice, imadu mnogo plemenitu nakanu, pa nam toga radi i nalaže rodoljubiva dužnost, da ih podupiremo. Članarina »Hrvatskoga planinarskoga društva« i njegovih podružnica iznosi 3 for. na godinu, a dobivaju bezplatno »Hrvatskoga Planinara«. Za nečlanove stoji družtveni vjestnik 2 for., za djake 1 for. 20 novč. na godinu.